

Woroniecki, Zdzisław

Doświadczenia organizacji młodzieżowych w szkołach woj. warszawskiego w okresie XX-lecia PRL

Rocznik Mazowiecki 1, 348-371

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAW WORONIECKI

DOŚWIADCZENIA ORGANIZACJI MŁODZIEŻOWYCH W SZKOŁACH WOJ. WARSZAWSKIEGO W OKRESIE XX-LECIA PRL

Dwa podstawowe czynniki legły u podstaw tworzenia, rozwoju i charakteru organizacji młodzieżowych po wyzwoleniu kraju i województwa w 1944—1945 r. Były to żywe, rewolucyjne i postępowe tradycje ruchu młodzieżowego oraz oczekiwana, skomplikowana wolność i kierunek rozwoju nowej rzeczywistości.

Walka z wyzyskiem kapitalistycznym i obszarniczym w okresie międzywojennym, kierowanie tą walką przez partie robotnicze (KPP, PPS-Lewica) i lewicowe stronnictwa ludowe czyni, że najbardziej bojowa młodzież bierze czynny udział w tej walce, tworzy swoje rewolucyjne (KZMP, „Pionier” Polski) i postępowe (ZMW RP „Wici”, OM TUR, Czerwone Harcerstwo) organizacje. Kierowana przez PPR walka z okupantem, walka o nową, ludową Polskę nie tylko grupuje najbardziej patriotyczną i postępową młodzież, ale tworzy również ZWM — najbardziej bojową i socjalistyczną organizację, która zapisała się sławnie w walce z okupantem (np. sieć organizacyjna i bojowa skrótowo określana „Lewa Podmiejska” na linii Włochy—Żyrardów), w walce o utrwalenie władzy ludowej, odbudowę kraju, zagospodarowanie Ziemi Zachodnich i zjednoczenie ruchu młodzieżowego na zasadach socjalistycznych.

Decydującym jednak czynnikiem, określającym rozwój działalności i charakter organizacji młodzieżowych, była nowa rzeczywistość wyzwolonego kraju i narodu, rzeczywistość tworzenia władzy ludowej, umacniania pozycji klasy robotniczej, rzeczywistość rozwoju demokracji, reform społecznych i odbudowy kraju. Entuzjazm młodzieży, jej chęć uczestniczenia w tworzeniu nowej Polski decydowały o rozwoju organizacji.

W pierwszych latach powojennych ma miejsce z jednej strony zacięta walka wrogów Polski Ludowej z nową władzą, z drugiej — współdziałanie sił liberalno-demokratycznych z siłami socjalistycznymi. Jest to okres współdziałania organizacji młodzieżowych zarówno w kraju, jak i w województwie. Dopiero później (1946/47), gdy kierunek przemian socjali-

stycznych stanie się bardziej wyraźny, niektóre siły polityczne (PSL) zaczynają stawać w opozycji w stosunku do PPR. Wtedy również w ruchu młodzieżowym zmniejsza się, a miejscami wręcz zanika współdziałanie, szczególnie z ZWM, a nawet mają miejsce przejawy walki politycznej i fizycznej z ZWM.

Rzeczywistość społeczno-polityczna Polski Ludowej po 1945 r. określała rozwój organizacji młodzieżowych, określała krystalizowanie płaszczyzny i programu politycznego, określała trudności i tendencje do ideowo-politycznego zjednoczenia całego ruchu młodzieżowego w Polsce.

Okres lat 1945—1948

W roku 1945 na terenie woj. warszawskiego kontynuuje i rozwija działalność ZWM oraz ZHP; rozpoczyna działalność OM TUR, ZMW RP „Wici” i ZMD. Jest to okres, gdy organizacje skupiają stosunkowo niewielką liczbę młodzieży szkolnej. Ale nawet ta zorganizowana na terenie szkoły młodzież z ZHP włącznie nie podejmuje programu współuczestniczenia w realizacji zadań szkoły, a uczestniczy w ogólnokrajowych i środowiskowych akcjach poza szkołą.

Czołową organizacją w latach 1945—1948 w ruchu młodzieżowym jest ZWM, czołową zarówno z punktu widzenia swoich założeń ideowo-politycznych, jak i zasięgu organizacyjnego w mieście i na wsi, jak i z punktu widzenia podejmowania najtrudniejszych zadań.

Analiza ZWM odzwierciedla zatem najpełniej sytuację i tendencje przyszłościowe organizacji młodzieżowych na odcinku szkolnym.

Po połączeniu w marcu 1945 r. dwóch ZW ZWM (w Mińsku Mazowieckim i Pruszkowie) następuje wyjątkowo szybki rozwój tej organizacji w województwie, szczególnie na wsi. Ogólny entuzjazm, zapał, reformy i poczucie swobody czynią, że młodzież miast i wsi masowo wstępuje w szeregi ZWM, organizuje koła, podejmuje różnorodną, nie w pełni skoordynowaną działalność. Wg istniejących danych, prawdopodobnie zawyżonych, w lipcu 1945 r. ZWM w woj. warszawskim liczył 26 437 członków (w 604 kołach), w tym 50% to młodzież wiejska, 30% — młodzież miejska nie pracująca, 10% — młodzież fabryczna i tylko 2% — młodzież szkolna.

W nowej trudnej sytuacji politycznej (walka band, propaganda antyludowa), w wyniku popularyzowania deklaracji ideowo-politycznej ZWM, nastąpił wyraźny spadek ilościowy organizacji. Pod koniec grudnia 1945 r. ZWM liczył już tylko 16 720 członków. Wpływ na ten stan rzeczy miał również fakt rozpoczęcia działalności przez inne organizacje młodzieżowe (ZMW RP „Wici”, OM TUR).

Tak mały udział młodzieży szkolnej w ZWM wynikał między innymi z tego, że duża część nauczycieli, a także młodzieży z gimnazjów i liceów była niechętnie czy wręcz wrogo nastawiona do ZWM (procent młodzieży robotniczo-chłopskiej w szkołach średnich był w tym czasie, szczególnie w latach 1945—1946, niewielki).

W 1945 r. wypracowana została struktura i program pracy koła, „Walka Młodych” w artykule „Praca koła ZWM” w następujący sposób określiła kierunki pracy koła:

- aktywny udział w pracy społecznej swojej miejscowości;
- podnoszenie poziomu ogólnego i politycznego swych członków;
- zapewnienie kulturalnej rozrywki i zabawy zarówno dla członków ZWM, jak i dla nie zorganizowanych.

Rozwój ilościowy ZWM w niżej podanych latach przedstawiał się następująco:

Stan na 1 czerwca 1945 r. — 294 koła — 10 222 członków, w tym:

mł. wiejskiej	7 834
„ robotniczej	708
„ szkolnej	236

Stan na 1 czerwca 1947 r. — 551 kół — 20 321 członków, w tym:

mł. wiejskiej	13 855
„ robotniczej	2 906
„ szkolnej	1 212 (28 kół)

W roku 1946, a szczególnie w 1947 ZWM bierze aktywny udział w referendum i akcji wyborczej do sejmu. W akcjach tych biorą również aktywny udział uczniowie — członkowie ZWM.

ZWM w czasie referendum w 1946 r. zorganizował 134 wiece, a 1 153 ORMÓW — czł. ZWM — ochraniało komisje wyborcze. W czasie wyborów do sejmu 17 stycznia 1947 r. ZWM dał w naszym województwie 354 łączników, 279 grup propagandowych itp.

ZWM w roku szkolnym 1946/47 wyraźnie ożywia swoją działalność na odcinku szkół. Za ZWM-owskim współzawodnictwem pracy organizacja ta ogłasza „wścig w nauce”. W 1946/47 r. na terenie województwa m. in. działało 51 zespołów samopomocy, skupiających 374 uczniów. Nauka, wykonywanie pomocy naukowych i pomoc koleżeńska stają się zadaniami programowymi tej organizacji w szkołach. ZWM jest również rzecznikiem kierowania młodzieży chłopsko-robotniczej na wyższe uczelnie. Już w roku 1946/47 organizacja wysyła na kurs wstępny 60 ZWM-owców, przygotowując ich do wstąpienia na wyższe uczelnie. W planie pracy referatu szkolnego ZW ZWM (od 5 października 47 r. do 5 kwietnia 48 r.) stawia się przed szkolnymi kołami zadanie szkolenia ideologicz-

no-politycznego w formie pogadank i dyskusji (podkreśla się jednak, by nie odrywało ono od nauki uczniów) oraz problem dokształcania młodzieży mniej zdolnej i opóźnionej. W powiązaniu z ogólnokrajowym „wyscigiem w nauce” jest to już wyraźne tworzenie programu w szkole w związku z zadaniami szkoły i rolą w niej organizacji.

Wówczas, tj. w 1947 r., na Wojewódzkim Zjeździe ZWM wyróżnione zostają za dobrą działalność szkolne koła ZWM w Płocku — („Jagiellonka” „Małachowianka”), w Ursusie i Pułtusku (PLP).

Wyżej zarysowany program w istniejących kołach szkolnych ZWM nie był dostatecznie realizowany, rozpoczęła się bowiem kampania zjednoczeniowa ruchu młodzieżowego, tworzenie komitetów jedności, długotrwałe i ostre dyskusje. Kampania ta absorbowała całkowicie aktywność szkolny ZWM, który nie był zbyt liczny w szkołach, a przebieg kampanii w środowisku szkół średnich był wyjątkowo trudny. Ponadto główny ciężar pracy i odpowiedzialności za kampanię zjednoczeniową spoczywał na ZWM.

Do zjednoczenia ruchu młodzieżowego w 1948 r. nie tylko zasięg ilościowy związków na terenie szkół był mały, ale, co było decydujące, związki nie nastawiały się w tym czasie na wypracowywanie programów w szkole, na określenie w niej swojej roli. Wówczas pierwszoplanowym zadaniem organizacji było jednoczenie młodzieży wokół demokratycznych i socjalistycznych sił, włączanie zorganizowanej młodzieży do ogólnokrajowych akcji o generalnym charakterze politycznym (referendum, wybory), gospodarczo-politycznym (Ziemie Zachodnie, plan 3-letni, wyscig pracy) i społecznym (walka z analfabetyzmem).

W dziedzinie oświaty główny wysiłek związków skupiony był na skierowywaniu młodzieży robotniczej i chłopskiej do szkół, szczególnie średnich i wyższych. Nawet młodzież związków, zorganizowana na terenie szkół, była głównie angażowana w ogólnospołeczne zadania, podejmowane w tym czasie.

ZWM podejmował pojedyncze wysiłki określania programu na terenie szkoły (wyscig w nauce, dokształcanie opóźnionych, wykonywanie pomocy szkolnych). Miały one pewne praktyczne znaczenie i do zjednoczenia główna ich wartość polegała chyba jednak na tym, że tworzyły one punkt startu po zjednoczeniu, gdy w ZMP młodzież szkolna była już licznie reprezentowana. Warto podkreślić, że nawet ZHP, którego jednostki (drużyny) istniały w swej masie przy szkołach, również w sensie programu nie skupiał się na problematyce zadań i roli w szkole; istniała sytuacja określonej izolacji od rad pedagogicznych, od zadań szkoły.

Ruch młodzieżowy przed zjednoczeniem w 1948 r. na terenie województwa przedstawia poniższa tabela:

Organizacja	Wg ZW danej org.	Wg WKJ	Wg ankiet ZG ZWM ¹	Mł. szkolna
ZWM	ok. 23 000	—	21 261	12%
ZMW RP				
„Wici”	25 000	16 000	19 340	—
OM TUR	13 000	11 200	6 298	—
ZMD	800	—	—	—

Z danych, niekiedy dość sprzecznych, wynika, że przed zjednoczeniem w lipcu 1948 r. organizacje (ZWM, ZMW RP „Wici”, OM TUR i ZMD) na terenie województwa liczyły ok. 50 000, młodzież szkolna w ZWM stanowiła 12% organizacji (dane wg ankiet ZG ZWM).

Ponadto ZHP wg danych z listopada 1948 r. (ocena na Egzekutywie WKW PPR) liczył ok. 32 000 członków.

Okres lat 1948—1956

Zjednoczenie organizacji młodzieżowych w 1948 r. było historycznym wydarzeniem w polskim ruchu młodzieżowym. Było to przede wszystkim zjednoczenie ideowo-polityczne, a nie tylko organizacyjne. Od tego czasu ruch młodzieżowy, niezależnie od form organizacyjnych, z punktu widzenia ideowo-politycznego jest już ruchem jednościowym. W wyniku zjednoczenia powstał ZMP. Związek nawiązywał do postępowych i rewolucyjnych tradycji młodzieży polskiej, ściśle współdziałał z PZPR, wychowując skupioną w swoich szeregach młodzież na zasadach marksizmu-leninizmu; był organizacją pracującej młodzieży miejskiej i wiejskiej oraz uczącej się w szkołach średnich i na wyższych uczelniach — organizacją mobilizującą masowo młodzież do budowy Polski socjalistycznej — organizacją, która wychowała całe pokolenie młodzieży na aktywnych zwolenników i twórców socjalizmu w Polsce, która na każdym odcinku życia społecznego starała się wnieść jak największy swój wkład, dopracować się trwałego dorobku programowego.

Jak wiadomo jednak, w końcu 1956 r. wskutek surowej krytyki, często niesłusznej, chociaż organizacja ta w ostatnich latach swego istnienia przejawiała wiele nieprawidłowości — ZMP uległ wewnętrznemu rozbićciu i został rozwiązany.

Rozwiązanie ZMP osłabiło ruch młodzieżowy, przyniosło mu poważną szkodę, a dzisiejszym organizacjom młodzieżowym stworzyło wyjątkowo trudny start.

W wyniku zjednoczenia część członków byłych organizacji, szczególnie z terenu wsi, nie weszła do ZMP. W naszym województwie na jesieni

¹ Zob. W. G ó r a: Ruch młodzieżowy w latach 1944—1948. Warszawa 1962 s. 121.

1948 r. (październik—listopad) ZMP liczył ok. 33 000 członków: w tym młodzież robotnicza stanowiła 14,1%, wiejska 33,8%, szkolna już 34%. ZHP liczył w tym czasie, jak już zaznaczono, ok. 32 000 (głównie w szkołach podstawowych).

Podobnie jak w roku 1945, tak i w latach 1948—1949 na charakter i program ZMP, szczególnie na terenie szkoły, decydujący wpływ miały ówczesne przemiany ustrojowe i pewne procesy wewnątrzorganizacyjne.

Jest to okres zakończenia planu 3-letniego i początki realizacji planu 6-letniego — planu budowy podstaw socjalizmu, planu industrializacji. Jest to okres zjednoczenia ruchu robotniczego, okres w pełni świadomego i planowego budowania modelu państwa socjalistycznego.

Zjawiska te określają również zasadnicze przemiany w dziedzinie oświaty. Dokonywana zostaje reorganizacja szkolnictwa (11-letnie LO, szkoły zawodowe — powstaje CUSZ), wprowadza się nowe programy nauczania do całego szkolnictwa. Te nowe zjawiska i przemiany określały charakter i program ZMP.

Zjednoczenie organizacji w 1948 r. dokonuje wręcz przewrotu w składzie socjalnym członków, szczególnie w odniesieniu do młodzieży uczącej się. O ile procent uczniów w ZWM wynosił od 2% w 1945 r. do 12% w 1948 r., to w ZMP już w październiku 1948 r. stanowi 34% i przez cały czas istnienia ZMP wahać się będzie w granicach 30—40%. Jeśli do tego dołączyć ZHP, a od 1949/50 r. Organizację Harcerską, będącą częścią składową ZMP, to młodzież szkolna jest dominującą częścią ZMP i dlatego organizacja przywiązuje tak dużą wagę do pracy wśród młodzieży uczącej się, od pierwszych lat swego istnienia aktywnie uczestniczy w przebudowie szkoły, w realizacji jej zadań; w wyniku tego uzyskuje duży dorobek programowy, co jednak nie uchroni jej od szeregu zasadniczych błędów, szczególnie w okresie po 1952 r., a tym samym doprowadzi do osłabienia wpływu organizacji na młodzież szkolną.

Aby te zjawiska pełniej oświetlić, zatrzymamy się na rozwoju ilościowym ZMP.

Stan na 1 stycznia 1949 r. — ZMP liczy 34 935 członków, w tym:

mł. szkolna	13 821 czł.,	co stanowi	40%
„ robotnicza	„	18%	
„ rolnicza	„	23,8%	

W pierwszej połowie 1949 r. ZMP szybko się rozwija (wzrost o ok. 25 000 członków) i obejmuje ok. 20% młodzieży województwa.

Stan na 1 czerwca 1949 r. — 60 156 członków, w tym: uczniów 22 250, co stanowi 37,1%;

ZHP liczy w tym czasie ok. 28 000—29 000 członków skupionych w 899 drużynach harcerskich i w 469 drużynach zuchowych.

Stan na 1 lipca 1950 r. — 70 548 czł., uczniowie stanowią 40,5%.

Stan na 1 stycznia 1951 r. — 72 548 czł., uczniowie stanowią 38,8%, a ZMP ogółem obejmuje już 25% młodzieży województwa.

Stan na 1 czerwca 1952 r. — 73 669 czł., uczniowie stanowią 36,3%.

Organizacja Harcerska (OH) liczy 120 000 członków.

ZMP najszybciej rozwija się w pierwszej połowie 1949 r., a w szkołach w zasadzie osiągnął już w tym czasie swój szczyt. Dlatego też lata 1949—1951, a częściowo i 1952 są dla całego ZMP, a szczególnie dla szkolnej organizacji, okresem podnoszenia jakości pracy i chyba najwyższego rozkwitu, okresem najbardziej twórczym, okresem, w którym faktyczne oddziaływanie ZMP na świadomość i światopogląd młodzieży było największe.

Wtedy to właśnie skryształizowały się trzy główne kierunki pracy organizacji w szkole:

- praca polityczna i społeczna na zewnątrz szkoły (udział w zbieraniu podpisów pod apelem pokoju, udział w walce z analfabetyzmem, kontakty z kołami robotniczymi i wiejskimi, wyjazdy do tych ostatnich);
- szkolenie ideologiczno-polityczne (ruch robotniczy, socjalizm naukowy, ZSRR, budowa socjalizmu w Polsce, zagadnienie materializmu);
- wiedza, nauka, podnoszenie wyników w nauce (m. in. powszechne tworzenie zespołów samopomocy koleżeńskiej);

I Zjazd wojewódzki ZMP (październik 1949 r.) w uchwale pod adresem szkolnej organizacji wysuwa następujące postulaty:

1. Walka o wyższy poziom i treść nauki szkolnej, całkowita likwidacja drugoroczności;
2. Pomoc słabszym;
3. Pomoc ZHP;

W okresie 1949—1951 sprawa walki o wyniki nauczania staje się już częścią składową programu ZMP w szkole, ale nie jedynym kierunkiem i nawet nie dominującym. Szkolenie ideologiczne i polityczne staje się w tym czasie sprawą zasadniczą. Sprzyja temu fakt, że program szkolenia politycznego najpierw nie ma odbicia w programach nauczania, a od 1950 r. jest dopiero wprowadzany. Dlatego takie zagadnienia, jak ruch robotniczy, jak teoria socjalizmu, rewolucji, materializm — są nowymi zagadnieniami w środowisku szkolnym, są „odkrywane” przez uczniów ZMP-ców, są przedmiotem polemik. Są to zagadnienia, na temat których aktywiści szkolni wygłaszają pogadanki w kołach młodszych klas i kołach wiejskich.

We wrześniu 1950 r. Egzekutywa WKW PZPR ustala wytyczne w sprawie szkolenia w ZMP (plan określa udział w szkoleniu 25 000

ZMP-ców oraz udział ZMP-ców w szkoleniu partyjnym). Na II Zjeździe wojewódzkim ZMP (1952 r.) za główne zadanie uznaje się (w uchwale) podnoszenie pracy politycznej.

Chociaż I Zjazd wojewódzki ZMP nie akcentuje spraw działalności politycznej i społecznej członków szkolnych kół poza szkołą, to podejmowanie ważnych akcji przez ZMP (wymieniony wyżej apel pokoju, walka z analfabetyzmem, więź miasta ze wsią) praktycznie decyduje o tym, że jest to ważna, a momentami najważniejsza praca szkolnych kół ZMP. Wtedy już mają miejsce prace społeczne i użyteczne, ale to właśnie udział w akcjach politycznych i społecznych jest tym, co decyduje o praktycznej postawie młodzieży wobec przemian socjalistycznych, co ją politycznie angażuje.

Utrwalenie w praktyce w/w trzech podstawowych kierunków pracy szkolnych kół ZMP i drużyn harcerskich potwierdzają m. in. zobowiązania na 1 Maja 1950 r. Oto dwa typowe przykłady zaczerpnięte ze sprawozdania ZW ZMP dla ZG ZMP z dnia 21 kwietnia 1950 r. Koło ZMP Liceum Wodno-Melioracyjnego w Otwocku przyjęło następujące zobowiązanie:

- a) zwiększyć wyniki w nauce;
- b) usprawnić organizację;
- c) rozszerzyć współpracę szkoleniowo-oświatową z kołami wiejskimi.

Drużyny harcerskie LO w Płońsku przyjęły następujące zobowiązania:

- a) podnieść wyniki w nauce poprzez usprawnienie samopomocy koleżeńskiej;
- b) zapoznać się z życiorysami wybitnych działaczy polskiego ruchu robotniczego;
- c) zacieśnić sojusz robotniczo-chłopski, przygotować ognisko i wyjechać z nim do kilku środowisk wiejskich.

Ważnym problemem pracy ZMP, szczególnie na terenie szkoły w okresie 1949—1951 była przebudowa ideowo-programowa i organizacyjna harcerstwa. W latach 1948—1949 r. szeregi harcerstwa nie wzrastają, a w związku z różnymi posunięciami związanymi z reorganizacją ma miejsce spadek ilościowy członków.

Zasadniczy wysiłek skupiony jest w tym czasie na jakościową przebudowę harcerstwa, dokonywaną pośpiesznie, bez należytego uprzednio zabezpieczenia kadrowego. Powoduje to zatracenie określonego dorobku postępowego lat ubiegłych i postępowej części kadry. Od połowy 1949 r. następuje okres umasowienia nowego harcerstwa, opartego na ówczesnych wzorach radzieckich.

W latach 1950—1951 następuje szybki rozwój Organizacji Harcerskiej w województwie, kierowanej przez etatowych, ryczałtowych i społecz-

nych przewodników nauczycieli — członków ZMP. Organizacja Harcerska osiąga w połowie 1952 r. 120 000 członków, po raz pierwszy masowo wchodzi w teren wiejski, i tu ma największy dorobek.

Lata 1952—1953 — można wydzielić jako następny okres, jako nowy etap pracy ZMP w szkole. Na pierwszy plan wysuwana jest sprawa walki o wyniki nauczania. Staje się to dominującym kierunkiem pracy szkolnych kół i drużyn, okresem, kiedy działalność zamyka się w zasadzie w murach szkolnych.

Poczynając od 1952 r., wszystkie zjazdy wojewódzkie (II w 1952 r.; III w 1953 r.; IV w 1954 r.) jako pierwszoplanowe zadania ZMP w szkole stawiają walkę o wyniki nauczania.

Wytyczne Prezydium ZW ZMP do pracy organizacji w szkołach na rok szkolny 1952/53 precyzują program, jego kierunki i kolejność ich ważności. Przytoczenie treści tych wytycznych wydaje się celowe, określają one bowiem program ZMP w szkole w tym czasie, w tym, jak stwierdzono wyżej, nowym etapie rozwoju organizacji.

A oto streszczenie w/w wytycznych:

1. Wzmoczenie walki o wiedzę poprzez:

- należyte wykorzystanie lekcji
- odrabianie lekcji
- wykorzystanie lektury i podręczników
- walka ze ściąganiem
- niedopuszczenie do stopni niedostatecznych.

Jako formy realizacyjne wytyczne wskazują: krytykę leni oraz spotkania z przodownikami nauki.

2. Rozwijanie zainteresowań naukowych (przez kółka zainteresowań);
3. Rozwijanie czytelnictwa książek naukowych i beletrystycznych;
4. W zakresie pracy polityczno-masowej:

Szkolenie w zakresie rewolucyjnych tradycji i konstytucji

- na zewnątrz praca wyjaśniająca w kampanii wyborczej
- zagadnienia światopoglądowe poprzez odczyty TWP.

5. Praca z harcerstwem.

Wytyczne te wyraźnie wybijają walkę o wiedzę i wyniki nauczania jako zadanie dominujące szkolnych kół ZMP, a całość pracy ograniczają w zasadzie do murów szkolnych.

Szkolenie ideologiczno-polityczne jest dalej częścią składową programu ZMP w szkole. Rysują się jednak różne niedociągnięcia i próby nowych rozwiązań. W sprawozdaniu na II Zjeździe wojewódzkim ZMP stwierdza się, że nastąpiło „odpolitycznienie roboty przed Zlotem Młodzieży”, bowiem główną uwagę zwrócono na czyny. Stwierdza się również w sprawozdaniu, że „podstawowym brakiem wciąż jest niedostateczna praca polityczno-wychowawcza wśród młodzieży”... „jej płytkość

i oderwanie” od życia, ubogie formy. Wskazuje się również na to, że w większości kół nie prowadzi się systematycznego szkolenia, a w kołach prowadzących szkolenie program nie zawsze doprowadza się do końca. Dlatego w wytycznych Prezydium ZW ZMP w sprawach szkolenia politycznego wydanych jesienią 1951 r. i w/w wytycznych w sprawie pracy kół ZMP w szkołach, podkreślając, że szkolenie polityczne uznaje się za jedno z głównych zadań, stwierdza się potrzebę reorganizacji szkolenia w następujących kierunkach:

- wiązanie z życiem, z problemami środowiska
- dostosowanie tematyki szkolenia do zainteresowań młodzieży
- stosowanie nowych form (odczyty TWP, spotkania z byłymi członkami KPP, GL).

Na odcinku szkolnym określone niepowodzenia i próby nowych rozwiązań w zakresie szkolenia politycznego (zakresu treści, jak i form) wynikają z tego, że to, co było przedmiotem pogadarek i „odkryć” w latach 1948—1950/51, naraz stało się treścią nauczania, a przedmiot konfrontacji różnych poglądów w dyskusjach zaczął podlegać ocenom szkolnym.

Kierunek nowego podejścia do spraw szkolenia politycznego był kontynuowany w następnych okresach ZMP.

Udział w kampanii wyborczej w 1952 r. jest w tym czasie jedyną akcją ogólnopolityczną i programową, do której organizacja wzywa swoich członków-uczniów. W wytycznych i w praktyce szkolnych kół ZMP i drużyn harcerskich zaczynają dominować postulowane przez II Wojewódzki Zjazd (1952 r.) prace społecznie użyteczne, będące dotychczas obok szkolenia wojskowego treścią pracy PO SP.

Okres 1954—1956 jest kontynuacją głównych kierunków pracy, jest okresem nie tylko występowania trudności obok osiągnięć, ale próbą analizy i poprawiania pewnych zasadniczych stron rozwoju i pracy ZMP, a więc jest to okres:

- szybkiego rozwoju ZMP w środowiskach pozaszkolnych w latach 1953—1954;
- tendencji wyprowadzania szkolnych kół ZMP i drużyn harcerskich z murów szkolnych, mocniejszego wiązania z życiem kraju i środowiska;
- kontynuacji walki o wyniki nauczania i szkolenia politycznego oraz analizy tych problemów;
- zajęcia się serio pracą OH, próbą analizy zaistniałego stanu i szukania dróg poprawy.

Rozwój ilościowy organizacji w tym czasie przedstawiał się następująco:

Stan na 1 czerwca 1953 r.:

— ZMP liczy 77 739 czł., w tym uczniowie: 27 190, co stanowi prawie 35% czł.

— OH — 116 000 czł. (1 160 drużyn).

Stan na 10 lipca 1954 r.:

— ZMP — 101 114 czł.

— OH — 135 000 czł. (1 360 drużyn).

Stan na 20 listopada 1955 r.:

— ZMP — ok. 100 000 czł., uczniowie 36 000, co stanowi 29% czł.

— OH — ok. 130 000 czł.

Nowym zjawiskiem w pracy ZMP w szkole — jak już wspomniałem — jest tendencja wyprowadzania uczniów z murów szkolnych i włączanie ich w nurt życia kraju i środowiska.

Jeżeli uchwała IV Konferencji Wojewódzkiej ZMP (1954 r.) obok nauki, wiedzy i światopoglądu do głównych zadań kół szkolnych i drużyn harcerskich zalicza kształtowanie zamiłowania do zawodu rolnika (a referat sprawozdawczy podkreśla rolę w tym zakresie kółek miczurińskich, wycieczek do PGR), to w uchwale V Konferencji (1955 r.) czytamy wprost: „Zadanie szkolnych organizacji ZMP polega na wiązaniu ucznia z życiem środowiska i kraju”, by mógł po skończeniu szkoły znaleźć swoje aktywne miejsce w życiu.

Tendencja ta jest z jednej strony odpowiedzią na zadania wysuwane przez PZPR w zakresie rolnictwa, wzrostu stopy życiowej i zarysowującą się nową sytuację polityczną, z drugiej — próbą znalezienia sposobu na ożywienie zamkniętych w murach szkolnych organizacji, której wpływ na młodzież maleje. Na IV Konferencji podawane są w referacie przykłady tworzenia przez robotniczą i szkolną młodzież (w tym ZMP-ską) tajnych i szkodliwych organizacji (w LO Płock, w Przasnyszu, „Sztab Młodej Gwardii” w Ursusie).

W latach 1954—1956 sprawy wiedzy i wyników nauczania stawiane są jako pierwszoplanowe zadanie szkolnej organizacji, z jednoczesną jednak próbą analizy i dążeniem do prawidłowszego określenia kierunku tej pracy.

Na IV Konferencji stwierdza się, że w szkolnych kołach ZMP i drużynach harcerskich utrzymało się przekonanie, że „walka o wiedzę to główne zadanie dla ucznia”. Podkreśla się jednocześnie, że najtrwalsza jest wiedza zdobywana samodzielnie, a na V Konferencji poddaje się wręcz krytyce uczenie się pamięciowe, bez zrozumienia i własnego zdania. Jest to oficjalne potwierdzenie zachodzących zmian w istocie i formach samopomocy koleżeńskiej (m. in. likwidacja tzw. trójkowych zespołów samokształceniowych, które nie zdały egzaminu).

Wreszcie trzecim elementem działalności ZMP na odcinku szkolnym

jest większe i faktyczne zajęcie się przez instancje ZMP (w tym i przez konferencje wojewódzkie) sprawami pracy OH. Na IV Konferencji dokonuje się analizy ilościowej OH, programu, kadry i sposobu kierowania nią. W ocenie stwierdza się słabą pracę z przewodnikami drużyn, informuje się m. in., że na 1 360 przewodników OH kandydatów i członków partii jest 204, a ZMP-wcy, przewodnicy zastępów (odpowiednik ówczesnej klasy) pracują tylko w $\frac{1}{3}$ drużyn. Stwierdza się również, że w okresie sprawozdawczym, z wyjątkiem Wołomina, nie odbyto żadnego plenum ZW i ZP w sprawach szkolno-harcerskich.

Z trybuny XV Plenum ZG ZMP, ZW ZMP naszego województwa jest krytykowany za niedostateczną pracę ZMP z OH. W kwietniu 1955 r. odbywa się plenum ZW ZMP poświęcone harcerstwu, ale jak stwierdza referat na V Konferencji (listopad 1955 r.), wiele słusznych wniosków „jest dotąd martwą literą”. Stawiane jest zadanie, aby 40 000 dzieci z 500 szkół, gdzie nie ma harcerstwa, znalazło się w jego szeregach. Jesienią 1956 r. powoływane zostają na zasadach autonomii w ramach ZMP Wojewódzka i Powiatowe Komendy Organizacji Harcerskiej Polski Ludowej.

17 stycznia 1957 r., a więc po powstaniu ZMS, ZMW i ZHP, zbiera się na plenum ZW ZMP wraz z aktywem, które przekształca się w VI Konferencję wojewódzką. Konferencja daje próbę pozytywnej oceny działalności ZMP, przeciwstawia się ówczesnym atakom na organizację i jej członków, wybiera Komisję Likwidacyjną ZMP oraz apeluje do swych zetempowców o aktywny udział w nowych organizacjach.

Okres lat 1957—1963/64

Rys historyczny tego okresu jako okresu współczesnego, jest na pewno bardzo skomplikowany. Dlatego też przedstawione zostaną wybrane zagadnienia rozwoju i działalności ZMS, ZMW i ZHP w szkole.

Start aktualnie działających organizacji w 1957 r. był trudny. Po rozwiązaniu ZMP i przekształceniu harcerstwa w końcu 1956 r. młodzież, w tej liczbie młodzież szkolna, była rozczarowana i niechętna do angażowania się w pracę organizacji ideowo-wychowawczych. Nawet powstałe w 1957 r. szkolne grupy, koła i drużyny charakteryzują się w pracy niewłaściwymi proporcjami między zajęciami towarzysko-rozrywkowymi i sportowo-turystycznymi a ideowo-politycznymi, na niekorzyść tych ostatnich.

Również nauczyciele w związku z krytyką za działalność w ZMP niechętnie angażują się w pracę organizacji. Dlatego też okres 1957—1959 r., a nawet częściowo 1960 jest okresem organizacyjnego tworzenia związków (szczególnie ZMS i ZMW) i krystalizowania się ich programu.

ZMS działa wśród młodzieży miejskiej; uznając rolę kierowniczą PZPR,

dąży do świadomego i twórczego włączenia młodzieży w proces budownictwa ustroju socjalistycznego w Polsce, nawiązuje do tradycji KZMP, ZWM i dorobku ZMP.

ZMW, utworzony po rozwiązaniu ZMP, w założeniach ideowych nawiązuje do tradycji swych postępowych i rewolucyjnych poprzedników, jak KZMP, ZMW RP „Wici”, ZMP; obejmuje zasięgiem organizacyjnym teren wiejski, współpracuje ściśle z ZMS.

O ile ZHP nie miał problemu tworzenia od nowa podstawowych jednostek i nie stawiał przed sobą zadań rozwoju ilościowego, to wewnątrz harcerstwa istniał ogromny problem walki politycznej o socjalistyczny kierunek organizacji, walki o wpływ postępowych instruktorów na dzieci i młodzież. W okresie 1957—1958 r. w Komendzie Chorągwi Mazowieckiej ZHP władzę przejmuje grupa reprezentująca tendencje reaktywowania b. ZHP. Jest to okres odejścia, na skutek krytyki, wielu b. przewodników OH, co powoduje, szczególnie w środowiskach podwarszawskich, likwidację drużyn wiejskich. Rok szkolny 1958/59 jest dla harcerstwa okresem przełomowym: organizacja staje na właściwym gruncie ideowo-politycznym i programowym oraz zaczyna masowo szkolić nową kadre.

Dla ZMS i ZMW jest to okres trudnego wchodzenia na teren szkoły, organizowania grup i kół, okres ich rozwoju ilościowego, bowiem tylko w praktyce działania grup i kół mógł wyrastać aktywny, kształtować się nowy program i krystalizować się charakter organizacji. Dlatego zagadnienie rozwoju ilościowego ZMW, a szczególnie ZMS, było w tym czasie zadaniem pierwszoplanowym.

Rozwój ilościowy organizacji przedstawiał się w okresie 1957—1964 następująco:

Rozwój ZMS w szkołach: w grudniu 1957 r. — 151 czł., a w grudniu 1961 r. — 11 040. W marcu 1962 ogółem członków ZMS 27 104, w tym młodzieży szkolnej 12 918, co stanowi 47,6% organizacji oraz 34,6% mł. szkolnej. W tym samym czasie ZMS w zakładach pracy obejmował 18,7% młodzieży. W pierwszym półroczu 1964 r. ZMS liczy już 34 348 czł., w tym mł. szkolnej 19 397, co stanowi prawie 60% organizacji i 57,6% ogółu uczniów.

Rozwój ZMW w szkołach przedstawiał się następująco: w 1958 r. — 500 czł. (ogółem ZMW w 1957 r. 4 482 czł.), a w 1959 r. — ok. 2 000; (na 20 116 czł. ZMW ogółem);

w 1961 r. — ok. 4 158 czł. (w 61 szkołach na ogólną liczbę 48 580 czł.); w 1963 r. — 8 630 (wraz z SPR) na ogólną ilość 63 936 czł., co stanowi 13,5% organizacji.

W pierwszej połowie 1964 r. ZMW liczył ogółem 70 374 czł., w tym 6 326 w 60 szkołach (ok. 60% młodzieży tych szkół) oraz ok. 4 tys. w SPR.

42. Złota odznaka „Zasłużony dla woj. warszawskiego”
dla Chorągwi Mazowieckiej ZHP

ZHP startował w roku 1958 z ok. 41 tys. członków. Do 1960 r. w programach nie zakładano specjalnie wzrostu organizacji. Stan na grudzień 1960 r. wynosił 52 367 czł. Od 1961 r., zgodnie z zaleceniami WKW PZPR, następuje systematyczny wzrost (ok. 10 tys. rocznie), a w ostatnim półroczu wzrost wynosił ok. 20 tys. czł. i w październiku 1964 r. ZHP przekroczył 100 tys., co stanowi ok. 23% zorganizowania dzieci i młodzieży dorastającej w wieku harcerskim.

Rozwój programowy związków na terenie szkół jest różnorodny, w zakresie wysuwanych zadań i kierunków — ambitny i wszechstronny. Z punktu widzenia wysuwanych założeń trudno dziś zarzucić którejs z organizacji działających na terenie szkół jednostronność czy brak jakiejś ważnej dziedziny pracy. Mamy zatem zjawisko „uniwersalnych” programów organizacji działających w szkołach, które w zasadzie ukształtowały się już w latach 1960/61.

Taki kierunek tworzenia programów wynikał chyba z tego, że w latach 1958—1960/61 w życiu społeczno-politycznym dokonywały się procesy demokratyzacji, decentralizacji władzy i inicjatyw, stawiało się na aktywizację społeczną wszystkich środowisk. Jest to okres szybkiego star-

tu w rozwoju gospodarczo-społecznym naszego województwa, pod względem tempa znajdującego się w czołówce województw. Dlatego też uniwersalne programy (obejmujące wszystkie czy prawie wszystkie dziedziny pracy) są w istocie odpowiedzią na różnorodne potrzeby i inicjatywy społeczne poszczególnych środowisk, są sumą różnorodnych inicjatyw zorganizowanej młodzieży, a jednocześnie szerokim zestawem propozycji, z których poszczególne jednostki wybierają zadania, istotne dla danego środowiska i dla danej grupy młodzieży.

W tych latach działalność społeczna w harcerstwie staje się podstawą programu i wychowania. ZMS od początku nazywa swe podstawowe jednostki grupami działania. Program ZMW jest programem uczestnictwa w przemianach gospodarczych, społecznych i kulturalnych wsi. Harcerstwo, a następnie ZMW i ZMS w pracy — kierują się wspólnym założeniem: „wychowanie przez działanie”.

Do roku 1960/61 harcerstwo bardziej koncentruje się na działalności pozaszkolnej, a ZMS i ZMW na działalności wewnątrzszkolnej. Dlatego też w późniejszych latach harcerstwo będzie poszukiwało więcej zadań na terenie szkoły, więcej ściślejszego powiązania swej pracy ze szkołą, natomiast ZMS i ZMW obok pracy w szkole podejmować będzie działalność na zewnątrz (np. kontakty z grupami w zakładach pracy, z kołami wiejskimi).

Rok 1961 jest dla całego szkolnictwa, a więc i dla organizacji młodzieżowych, działających na terenie szkoły, okresem przełomowym. Reforma szkolna, postawienie tej sprawy na plenum WKW PZPR powoduje, że sprawą szkolnych organizacji młodzieżowych w większym stopniu zajmują się instancje i organizacje partyjne, instancje związków młodzieży oraz władze oświatowe i rady pedagogiczne.

Uchwała IX Plenum WKW PZPR w sprawie reformy szkolnictwa (1961 r.) stwierdza: „Do najważniejszych zadań tych organizacji (ZMS, ZMW, ZHP) winno należeć: kształtowanie świadomej postawy młodzieży wobec nauki i obowiązków uczniowskich, zainteresowań uczniów, zwłaszcza zagadnieniami najnowszych osiągnięć techniki i wiedzy społecznej, wiązanie uczącej się młodzieży z pracą środowiska, z jego życiem społeczno-polityczno-gospodarczym”. I dalej: „W działalności ZMS i ZMW w szkole należy zwrócić szczególną uwagę na rozszerzenie i pogłębienie pracy wewnątrzorganizacyjnej i ideowo-politycznej wśród młodzieży, rozwijanie różnych form szkolenia aktywu i zdobywanie dlań coraz szerszych rzesz młodzieży.

Przed wojewódzką organizacją harcerską stoi nadal jako pilne zadanie rozszerzenie swego stanu organizacyjnego, głównie przez tworzenie drużyn harcerskich w szkołach podstawowych wyżej zorganizowanych”.

Z powyższego wynika, że plenum WKW PZPR, sumując doświadczenia organizacji w szkołach oraz określając węzłowe zadania związane z reformą szkoły i wychowaniem młodzieży, precyzuje trzy podstawowe dziedziny pracy szkolnych organizacji młodzieżowych:

- kształtowanie świadomej postawy wobec nauki i obowiązków uczniowskich (problem wiedzy, wyników nauczania);
- szkolenie i wychowanie ideowo-polityczne;
- wiązanie uczącej się młodzieży z życiem środowiska i kraju.

Na XIII Plenum KC PZPR zostaje wyraźnie sprecyzowane stanowisko, że wszystkie dziedziny pracy, całokształt działalności szkolnych organizacji winien kształtować postawę ideową młodzieży, że należy zwalczać postawy konsumpcyjne i kształtować ideowo-społeczne zaangażowanie młodzieży.

Rozwój ilościowy organizacji na terenie szkół średnich osiąga w ostatnich latach wysoki stopień. Słabym punktem w pracy organizacji szkolnych są najniższe — podstawowe ogniwa. Dlatego też w latach 1962—1964 są czynione wysiłki umacniania pracy grup, kół i zastępów. Prowadzi się pracę w zakresie doskonalenia trzech podstawowych dziedzin pracy szkolnych organizacji. W związku z ilościowym rozwojem organizacje zaczynają w większym stopniu zajmować się sprawami wszystkich potrzeb młodzieży, podejmują zadania odpowiadające takim potrzebom, jak rozwój fizyczny (sport, turystyka), kulturalny, jak organizowanie wakacji, jak udział w rozwiązywaniu trudności życiowych (np. sprawy młodzieży dojeżdżającej).

Jedną z ważnych dziedzin dzisiejszych organizacji szkolnych jest problem współdziałania. W ostatnich latach podejmowano szereg wspólnych zadań i akcji. Zaliczyć do nich należy: udział w kampanii wyborczej do sejmiku i rad narodowych, udział w rocznicach powstania KPP, a szczególnie PPR i ZWM, udział w obchodach XX-lecia PRL. Podejmowane były również wspólne zadania produkcyjne (OHP, wakacyjne akcje przy Petrobudowie). W ostatnich latach mamy coraz więcej przykładów codziennej współpracy organizacji na szczeblu szkoły. Wszystko to (programy działania, współdziałanie) spowodowało, że w ocenie młodzieży i nauczycieli utrwaliło się przekonanie, że wszystkie organizacje reprezentują te same założenia ideowo-polityczne, te same cele wychowawcze, że wspólnymi są rewolucyjne i postępowe tradycje ruchu młodzieżowego w Polsce.

Działalność kilku organizacji (2—3) w tej samej szkole i klasie powodowała jednocześnie określone trudności. Nowym zjawiskiem w tym zakresie było porozumienie (1964) KC ZMS, ZG ZMW i NR ZHP określające tereny działania poszczególnych organizacji oraz problem drożności.

Podstawowe doświadczenia i problemy

Działacze społeczno-polityczni, oświatowi i młodzieżowi są dziś przekonani, że szkoła nie wykona zadań przed nią stojących, jeśli jej działalność nie zostanie wsparta pracą organizacji młodzieżowych. Praktyka naszego województwa w okresie całego XX-lecia dowodzi, że prawidłowo i dobrze działająca organizacja młodzieżowa w szkole jest jednym z koniecznych warunków osiągania pełnych efektów dydaktyczno-wychowawczych. Dlatego dążenie do tworzenia organizacji młodzieżowych we wszystkich szkołach, dążenie do wypracowywania programu udziału w realizacji zadań szkoły i określania swojej roli w niej jest obiektywną koniecznością, jest prawidłowym kierunkiem polityki, jest naszym trwałym dorobkiem. Przyczyny, które ów proces czynią koniecznym, wyznaczają jednocześnie rolę organizacji młodzieżowych w szkołach.

Zadanie w zakresie wychowania młodego pokolenia nie sprowadza się dziś tylko do wykształcenia ogólnego i zawodowego, do ukształtowania określonych cech moralnych. Zaangażowanie uczącej się młodzieży w ideologię i politykę przemian społecznych naszej partii jest podstawowym problemem w pracy ideowo-wychowawczej, opartej na świeckich zasadach. Związki młodzieży w szkole są tym, co pozwala dosłownie wiązać uczniów z rewolucyjnym ruchem. Członkowie związków stają się jego częścią składową. Sam fakt dobrowolnego wstąpienia w szeregi organizacji mającej określony program jest momentem osobistego zaangażowania się młodego człowieka. Oto dlatego ZMS, ZMW i ZHP są organizacjami ogólnopolskimi, kierowanymi przez PZPR, mającymi swoje deklaracje i statuty, są ideowo-wychowawczymi organizacjami masowymi, ale nie powszechnymi (przynależność do nich oparta jest na zasadach dobrowolnej decyzji wstąpienia, przyjęcia określonych zasad i obowiązków działania).

Z punktu widzenia społeczno-pedagogicznego przygotowanie człowieka do aktywnego udziału w zmieniającym się życiu może prawidłowo dokonywać się tylko przez udział w nim. Wysunięta przez naszą partię zasada „Więzi szkoły i wychowania z życiem” legła u podstaw reformy szkoły i wychowania. Dlatego m. in. wszystkie organizacje kierują się dziś zasadą: „wychowanie przez działanie” zarówno w szkole, jak i w środowisku pozaszkolnym. Decydującym czynnikiem osiągania efektów dydaktyczno-wychowawczych jest dziś osobiste angażowanie się uczniów w procesy

społeczno-wychowawcze, jest ich aktywność i inicjatywa zarówno w wychowaniu, jak i nauczaniu.

Trwałym dorobkiem naszego województwa jest kształtowanie programu i praktyki szkolnych organizacji młodzieżowych z punktu widzenia współczesnych zadań szkoły, spełniania w niej swojej roli, z jednoczesnym udziałem w zadaniach i akcjach poza szkołą (więź z życiem). Doświadczenie udowodniło, że organizacje młodzieżowe spełniać mogą swoją rolę w szkole wówczas, gdy uczestnicząc w realizacji zadań szkoły na co dzień, współpracując ze szkołą, nie zamykają się tylko w murach szkoły. Prawidłowo i skutecznie spełniać mogą organizacje swoją rolę tylko wtedy, gdy są żywymi ogniwami dodatkowego oddziaływania w stosunku do wysiłków nauczycieli na uczącą się młodzież. Taką rolę mogą spełniać grupy, koła i drużyny jedynie jako podstawowe ogniwa ogólnopolskich organizacji, a nie jako specyficzne formy zajęć pozalekcyjnych. Praktyka przekonała nas, że należyte wykonywanie swojej roli w szkole przez organizacje młodzieżowe ma miejsce tylko wtedy, jeśli program tych organizacji i jego realizacja w podstawowych jednostkach organizacyjnych obejmuje podstawowe dziedziny pracy, a to:

- szkolenie i wychowanie ideowo-polityczne
- udział w życiu kraju i środowiska
- udział w walce o wiedzę i w podnoszeniu wyników nauczania oraz
- samodzielną organizację wolnego czasu (wakacje, sport, turystyka, działalność kulturalno-rozrywkowa).

Teza, że całokształt działalności organizacyjnej, a nie tylko szkolenie polityczne czy walka o podnoszenie wyników nauczania winny być podporządkowane kształtowaniu postawy politycznej i ideowo-moralnej, postawy pracowitości i aktywności społecznej — jest dziś bezsporna. Jasne jest, że na obecnym etapie naszego rozwoju najbardziej niebezpiecznym zjawiskiem w wychowaniu młodzieży jest konsumpcyjny stosunek do życia, do własności społecznej.

W rozwoju organizacji młodzieżowych na terenie szkół obserwujemy stały wzrost ilościowy. Stawiane są zadania dalszego rozwoju ilościowego, szczególnie w szkołach podstawowych, zasadniczych zawodowych i SPR. Powstaje pytanie, które w odniesieniu do pełnych szkół średnich wymaga odpowiedzi już dziś, a dla innych szkół już jutro: czy rzeczywistym celem, metą w tym zakresie ma być 90—100% zorganizowania? Czy organizacje młodzieżowe w szkołach mają być szkołą społecznego działania, przez którą przechodzi w zasadzie cała młodzież szkolna, czy też jako najmłodsza część ruchu polityczno-społecznego — winny obejmować na tyle dużą część młodzieży i na tyle niepełną, aby móc faktycznie być masową, ale nie powszechną, żywą, oddziałującą na całość uczniów, ale nie rozta-
piającą się w społeczności uczniowskiej organizacją?

Szkolenie i wychowanie ideowo-polityczne

Wstąpienie ucznia do ideowo-wychowawczej organizacji, jeśli nawet jest w pełni świadomą decyzją, nie podnosi automatycznie jego świadomości politycznej i ideologicznej. To właśnie pobyt w organizacji, udział w jej pracy ma podnieść stopień świadomości politycznej, ukierunkować i ukształtować jego poglądy i przekonania, ma zaangażować go osobiście w problematykę ideologiczną i polityczną. Dlatego szkolenie polityczno-ideologiczne i inne formy zapoznawania uczącej się młodzieży z polityką i ideologią naszej partii było i jest jednym z podstawowych zadań, jedną z podstawowych dziedzin pracy szkolnych (i nie tylko szkolnych) organizacji młodzieżowych.

Doświadczenie, jakim dziś dysponujemy w tym zakresie, jest znacznie bogatsze i głębsze w stosunku do tego, co wyżej stwierdzono. Kierując się nim, możemy dziś w zasadzie prawidłowo określić kryteria doboru treści i form, ich doboru w zależności od wieku i wyrobienia młodzieży.

Czynnikiem wpływającym na łatwość albo trudność szkolenia i innych form pracy ideologiczno-politycznej w organizacjach szkolnych jest to, że nauka jest podstawową formą działalności ucznia. Szkolenie prowadzone przez organizację może bazować na wiedzy szkolnej, ale nie może powtarzać jej zakresu i form. Zmiana form i przede wszystkim zakresu treści do roku 1950 i po 1950/51 r. uwarunkowana była zmianą szczegółowej funkcji, jaką ona spełniała w środowisku uczniowskim. Do roku 1950 wносиła ona poprzez ZMP wiedzę marksistowską i marksistowską interpretację wiedzy ogólnej do środowiska uczniowskiego, do środowiska szkolnego. W późniejszym okresie jego funkcja polegała na rozszerzaniu w wybranych dziedzinach i ugruntowywaniu w zasadzie tej wiedzy, którą realizowała szkoła. Podstawowa trudność w szkoleniu polega na tym, że nie wszystkie ważne z punktu widzenia politycznego i ideologicznego zagadnienia realizowane na poziomie powszechnie możliwym interesują młodzież, angażują ją, a więc kształtują jej poglądy i przekonania. Oto dlatego różne zainteresowania młodzieży, różne możliwości prowadzenia szkolenia, różny stopień zaawansowania i zaangażowania szkolnych kół stworzyły w praktyce dzisiejszych organizacji bardzo różnorodne formy szkolenia: od zajęć szkoleniowych w kołach do WSA (Wieczorowych Szkół Aktywu), od zwykłych pogadanek do odczytów na wysokim poziomie wygłaszanych przez specjalistów, od bieżącej informacji politycznej do klubów dyskusyjnych (np. Kluby Młodych Racjonalizatorów).

Dobór treści szkolenia i odpowiadających im form dokonywany dziś jest w dużym stopniu w oparciu o zainteresowania młodzieży danego środowiska, danej grupy.

Zainteresowaniem młodzieży i jej zaangażowaniem cieszą się na ogół:

- najnowsze odkrycia naukowe, techniczne, nowe zjawiska kulturalne;
- aktualne zagadnienia (w świecie, Polsce, regionie) społeczne i polityczne mające wpływ na rozwój świata, kraju (np. trzeci świat, problemy międzynarodowego ruchu robotniczego, problemy militarystyki w NRF itd.);
- zagadnienia światopoglądowe (starsze klasy szkół średnich);
- zagadnienia gospodarcze związane z problemami perspektyw młodzieży.

Innym ważnym czynnikiem określającym dobór treści i form szkolenia jest konfrontacja ogólnych prawidłowości i zasad ze zjawiskami życia w kraju i w konkretnych środowiskach. Jest to niewątpliwie w pewnym stopniu ryzykowne, naturalną bowiem tendencją młodzieży jest ocenianie faktów jako takich, bez analizy przebytej drogi. Wydaje się jednak, że doświadczenie organizacji ostatniego roku (porównywanie dwóch dwudziestolecia, porównywanie rozwoju kraju i poszczególnych środowisk w okresie XX-lecia PRL), jak i bogaty dorobek działalności społecznej i prac społecznie użytecznych wskazują, że pewien krytycyzm młodzieży przy wskazywaniu terenów praktycznego działania łatwo przeradza się w pożądaną czyn, jest obok dorobku i perspektyw jego motorem.

Zarysowana krótko i wrywkowo analiza problemu szkolenia oraz codzienna praktyka dowodzi, że już dawno zostało postawione pytanie: czy w szkoleniu prowadzonym przez organizacje młodzieżowe głównym celem ma być zdobycie przez uczniów sumy określonej wiedzy, czy też kształtowanie samodzielnego myślenia, myślenia politycznego, angażowania się w problematykę ideologiczną, polityczną i społeczną, konfrontowanie jej z życiem, kształtowanie postawy działania? Przyjmując drugie rozwiązanie, wiedzę traktować będziemy jako środek, jej treść dobierać będziemy wg aktualnych potrzeb, wg zainteresowań danej grupy młodzieży, a programy szkolenia traktować będziemy jako zestaw podpowiadanych tematów.

Przy takim podejściu dominującymi formami zajęć szkoleniowych będą obok odczytów i pogadanek różnorodne formy dyskusji, sesji, spotkań, konfrontacji z życiem, wiązanie poznawania z działaniem.

Problem wiedzy i nauki

Kształtowanie świadomej i aktywnej postawy uczącej się młodzieży do nauki i obowiązków szkolnych jest głównym zadaniem organizacji młodzieżowych, działających na terenie szkół. Problem wiedzy, nauki i dokształcania jest dziś również wysuwany przez ZMS i ZMW jako jedno z naczelných zadań przed młodzieżą pracującą. Problem wiedzy i nauki jest stawiany przed szkolnymi organizacjami młodzieżowymi przez partię,

jest stawiany przez instancje związków przed swymi podstawowymi ogniwami. Problem ten jest podejmowany w praktycznej pracy kół, grup i drużyn. Wszystko to razem tworzy atmosferę i klimat wagi zdobywania rzetelnej wiedzy i osiąganie pozytywnych wyników przez wszystkich uczniów, a szczególnie przez członków związku młodzieży. Organizacjom młodzieżowym stwarza to pole praktycznego działania w swym uczniowskim środowisku, czyni je ważnymi ogniwami w życiu szkoły i ucznia. Takie umiejscowienie problemu wiedzy i nauki w programie i praktyce szkolnych organizacji młodzieżowych jest trwałym dorobkiem, jest prawidłowym i stałym kierunkiem pracy.

Tym, co związkom młodzieży pozwala dodatkowo kształtować wśród uczniów, a szczególnie wśród swoich członków, świadomy i aktywny stosunek do nauki, jest wyraźniejsze ujmowanie aspektu społeczno-politycznego problemu nauki i wykształcenia. To głównie ten aspekt staje się motywem i motorem dla aktywu organizacji w podejmowaniu wysiłków w tym zakresie. W latach powojennych nauka i wykształcenie z punktu widzenia politycznego były drogą do tworzenia nowej inteligencji, były warunkiem utrwalania nowej władzy, władzy robotników i chłopów. Dlatego zdobywanie wykształcenia przez młodzież robotniczo-chłopską, jej dobre wyniki w nauce oznaczały nie tylko osobiste perspektywy poszczególnych chłopów i dziewcząt, ale i perspektywy zwycięstwa nowej władzy, pełnego zwycięstwa klasy robotniczej i chłopstwa.

W okresie późniejszym (plan 6-letni) i szczególnie dziś mówimy, że dalszy rozwój Polski zależy od większej ilości i lepiej przygotowanych fachowców.

W świadomości młodzieży jest na ogół pełne przekonanie o tym, że wykształcenie ogólne i zawodowe jest niezbędnym warunkiem otrzymania pracy, uzyskiwania wyższych rezultatów w pracy, osiągania awansu. Wydaje się jednak, że aspekt bardziej społeczny, aspekt pozwalający sprzyjać zwiększeniu sprawności szkoły, pozwalający wytworzyć atmosferę społecznej szkodliwości w stosunku do złych wyników w nauce (np. drugoroczności), a polegający na wykazywaniu perspektyw 8-klasowej szkoły podstawowej dla wszystkich, perspektyw kończenia prawie przez całą młodzież różnych typów szkół średnich i oddalania tych perspektyw dla części młodzieży przez tych, którzy nie osiągają zadowalających wyników, nie jest dostatecznie wykorzystany w pracy wychowawczej.

Doświadczenie przekonało nas, że duży wpływ na wiedzę, na wyniki nauczania, ma to, czy szkoła jest dla ucznia miejscem, które się lubi, w którym się dobrze czuje, w którym znajduje radość i pomoc w trudnościach. Coraz szerszy wachlarz form pracy stosują organizacje młodzieżowe, sprzyjając kształtowaniu właściwego, zaangażowanego stosunku do swej szkoły, do nauczycieli.

Dlatego też dziś stawiane zadanie dotyczy i aktywnego stosunku do nauki, i do życia szkoły, i do obowiązków szkolnych.

W dorobku programowym i w codziennej praktyce grup, kół i drużyn mamy niemało osiągnięć w zakresie rozbudzania zainteresowań naukowych, głębokiego zrozumienia i opanowania zdobywanej wiedzy, w zakresie samopomocy koleżeńskiej. Wydaje się jednak, że tu nie dokonano rzetelnej analizy, że nie ma jeszcze jednoznacznego podejścia co do istoty, jak i form udziału członków związku młodzieży w walce o wyniki nauczania. Istnieje szereg zasad czy haseł, których w istocie nie podzielamy już, ale powtarzamy i siłą faktu stosujemy niekiedy niezgodne z naszym doświadczeniem podejście i działanie.

Nie wysuwamy dziś hasła: „każda piątka to udział w realizacji planu 5-letniego”, ale dalej twierdzimy, że nauka dla ucznia jest tym, czym praca dla robotnika. Jest — ale tylko jako obowiązek. Natomiast nie pokazujemy przez to uczącej się młodzieży, że ucząc się nawet dobrze, w istocie tylko aktywnie bierze to, co jej społeczeństwo daje, ale że jeszcze przez samą naukę nic nie daje dla społeczeństwa. Wydaje się, że przeszkadza to nam szerzej rozwijać prace fizyczne i społeczne wśród uczniów, przeszkadza nam przeciwdziałać konsumpcyjnym tendencjom.

Chociaż dawno zrezygnowaliśmy z takich form, jak zapisywanie stopni przez aktyw organizacji, sprawdzanie listy obecności, przygotowywanie elementów lekcji lub ich kontynuacji na zbiórkach, dalej często twierdzimy, że zadaniem organizacji, a więc uczniów — członków związków, jest pomoc nauczycielowi w uzyskiwaniu lepszych wyników nauczania. Tymczasem wyniki nauczania zależą od jakości pracy nauczyciela i jakości samodzielnej pracy ucznia. Chyba słuszniejsze jest, aby nauczycielowi w doskonaleniu jego pracy pomagali inni, a uczniowie — członkowie związków pomagali sobie i swoim kolegom. A problem jest zasadniczy, nieodrabianie bowiem samodzielnie zadań domowych, „samopomoc” zorganizowana i nie zorganizowana, polegająca na wykonywaniu zadań domowych przez jednych dla drugich, jest poważną przyczyną złych wyników w nauce.

Dlatego też podstawową dziedziną pracy organizacji w walce o wyniki w nauce winna być samopomoc polegająca na wyrównywaniu startu (np. w kl. VIII), na okazywaniu pomocy opóźnionym, ale w żadnym wypadku nie na systematycznym odrabianiu zadań domowych przez jednych dla drugich. Odpowiednikami sugerowanej wyżej samopomocy mogą być i są takie formy, jak: zespoły wyrównawcze, punkty konsultacyjne. Ważną dziedziną pracy organizacji w kierunku podnoszenia sprawności nauczania są i mogą być narady — „jak się uczyć”, narady okresowe, polegające nie na tym głównie, aby dokonać krytyki i samokrytyki źle uczących się i dać im przykład dobrych uczniów, ale na tym, aby wniknąć w przy-

czyny (np. dojazdy do szkoły, trudności z lekturą itp.) i podjąć zespołowe zadanie dla zlikwidowania czy osłabienia tych przyczyn.

Pozadydaktyczne przyczyny złych wyników w nauce winny stać się chyba głównym terenem działania szkolnych organizacji młodzieżowych.

Udział w przemianach socjalistycznych w życiu kraju i środowiska

Udział uczącej się młodzieży w przemianach socjalistycznych, w rozwiązywaniu drobnych, ale konkretnych spraw społeczno-gospodarczych, jest kamieniem węgielnym socjalistycznej pedagogiki.

To właśnie praktyka szkolnych organizacji młodzieżowych w XX-leciu, praktyka PO SP wypracowały szereg doświadczeń, które stały się trwałym dorobkiem. Angażowanie młodzieży, wpływ na nią organizacji młodzieżowych zależy w dużym stopniu od tej działalności, zanik jej w praktyce zawsze wiązał się z osłabieniem wpływu związków na uczniów. Dorobkiem dzisiejszych organizacji młodzieżowych jest to, że drobne działania społeczne, prace społecznie użyteczne, czyny, prawdziwe działanie produkcyjne uczniów — członków związków i OHP w dużych akcjach letnich jest nie tylko wytyczną programu, ale i codzienną praktyką wszystkich żywotnych grup, kół i drużyn.

Ogólnie rzecz biorąc, prace społecznie użyteczne i czyny winny dzięki wysiłkowi społecznemu dawać określone wartości ekonomiczne i w tej dziedzinie organizacje młodzieżowe w środowisku uczącej się młodzieży mają dość wysokie osiągnięcia, ale celem tego przedsięwzięcia, szczególnie jeśli chodzi o młodzież zrzeszoną w organizacjach, jest kształtowanie świadomego angażowania się w przemiany społeczne kraju i środowiska. Natomiast wypełnianie tych zaleceń organizacyjnych przez młodzież jest na ogół dokonywane na zlecenie albo dla wykazania się osiągnięciami danej organizacji. Jest rzeczą oczywistą, że gotowość podejmowania czynów i wykazania się ich realizacją jest cenną i bardzo wartościową cechą zorganizowanych zespołów.

Natomiast mało mamy takich przykładów, aby chcąc włączyć młodzież szkolną w określone prace — działacze dorośli, działacze rad narodowych, organizacji gospodarczych i społecznych — przychodzili do grupy, koła, drużyny, wprowadzali młodzież w problematykę społeczną danego odcinka życia społeczno-gospodarczego czy środowiska, wykazali celowość społecznego wysiłku, zaangażowali samą młodzież do danego czynu. Tego typu praktyka wiązałaby dorosłych działaczy z młodzieżą zorganizowaną, wiązałaby działanie z wiedzą i świadomością.

Podejmowane czyny byłyby wówczas świadomym udziałem w rozwiązywaniu określonych spraw rozwoju naszego życia społeczno-gospodar-

czego. Tego typu podejście potrzebne jest również w stosunku do pracy i na terenie samej szkoły.

Jeśli w dotychczasowej masowej praktyce prace społecznie użyteczne i czyny nie spełniają należytej roli wychowawczej, to zobaczymy, jakie są inne dziedziny udziału młodzieży w życiu kraju i środowiska.

Wydaje się, że zbyt mało jest przejawów wzywania zorganizowanej młodzieży szkolnej do rozwiązywania społecznie ważnych spraw kraju, regionów i środowisk. Tylko obchody rocznic i czczenie ich czynami jest w ostatnich latach sposobem angażowania młodzieży. Również związki młodzieży niedostatecznie wychodzą z ważnymi sprawami do uczącej się młodzieży, chociaż są pewne próby i doświadczenia (w ZMS — więź z grupami działania w zakładach, w ZMW — obsługiwanie wiejskich zebrań, wyjazdy do wsi z programem artystycznym, z pomocą w pracy PR, w harcerstwie, drobne działania społeczne, szczególnie tzw. problem dziecka).

Analiza sytuacji w tym zakresie, określona zmiana w podejściu młodzieży do czynów, może w dużym stopniu ożywić organizacje szkolne, może stać się ważnym momentem w realizacji reformy szkoły i wychowania.